

Tájékoztatás és állománygyarapítás az Internet segítségével

(Hogyan csináljuk? Kézikönyv-sorozat könyvtárosok számára, 66).

Az Internet-használat helyes módját megtalálni nem könnyű feladat, hiszen a hálózat napról napra nagyobbá és szerteágazóbbá válik. *Elizabeth Thomsen* könyve ehhez a technikához igyekszik a könyvtáros szempontjából gyakorlati útmutatót adni 8 fejezetben.

Az Internetet a szerző a kommunikáció és az állományépítés eszközeként tekinti. Noha információs szupersztrádként szokás az Internetet hívni, szerinte mégsem annyira az információn mint forráson, mint inkább a kommunikáción van a hangsúly.

A 8 fejezet főbb témakörei:

1. A könyvtáros helye az Internet-közösségen

A könyvtárosok új feladatokkal szembesültek az Internet térhódítása nyomán. Szakmai képzettségük és rátermettségük előnyt jelent számukra az információgyűjtésben. Akárcsak a könyvtárakban, az Interneten is minden az információ-szolgáltatás és a kommunikáció serkentése körül forog.

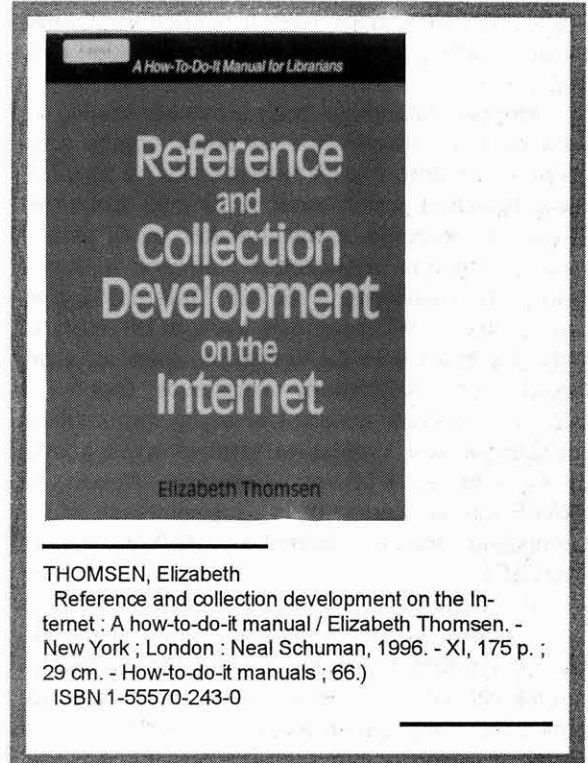
A könyv főcímében említett tájékoztatás a használó számára szükséges információ felkutatását jelenti, míg az állományépítés azoknak a dokumentumoknak a beszerzését, amelyekre az olvasóknak szükségük lehet. Mindkét tevékenység hagyományos könyvtári szolgáltatás, melyet az Internet elkerülhetetlenül átalakított.

Ahhoz, hogy ezeknek a némiképp megváltozott feladatoknak a könyvtárosok megfeleljenek, folyamatos továbbképzésre van szükségük. A könyvtáros kapcsolatot tart a számítástechnikai rendszer működtetőjével is, hiszen tudnia kell, hogy kihez fordulhat számítástechnikai problémáival. A jó kapcsolat komoly segítséget jelent.

2. Az információcsere eszközei

Ez a fejezet a technikai alapokról szól. Ismerteti az Interneten használatos háromféle protokollt:

- ♦ E-mail, amely egyben a mai napig az egyik legnépszerűbb Internetes tevékenység,

- ♦ Telnet, amely az egyik legrégebbi protokoll és kulcsszerepe van a könyvtári katalógusokhoz való hozzáférésben,
- ♦ FTP, melyet eredetileg csak jelszóval rendelkező felhasználóknak szántak, de az Internet terjedésével egyre inkább terjed az „anonymous” jelszó engedélyezése.

Olvashatunk a teljes szövegű adatbázisokban való keresést szolgáló WAIS (Wide Area Information Servers) indexelő rendszerről és a hálózati információforrások azonosítására szolgáló URL-ekről (Uniform Resource Locators).

3. Levelezőcsoportok

Thomsen nagy figyelmet szentel a hasonló érdeklődési körű embereket összekötő levelező csoportoknak. Ezek a csoportok nagyon különbözőek lehetnek témájukat (szakmai vagy csak egy kis társalgás), méretüket (napi 1-2 vagy akár napi 50 levél) és a felügyeletüket (ellenőrzött vagy nem) tekintve. Ebből a fejezetből megtudhatjuk, mi a teendő, ha csatlakozni szeretnénk egy levelező listához, miként iratkozzunk le róla, hogyan küldhetünk üzenetet a többieknek, miként kereshetünk a lista-archívumokban. Felhívja

a figyelmet arra, hogy milyen hibákat véthetünk, mi az, amire ügyelni kell a levelezőlistákkal kapcsolatban.

Hogyan találhatjuk meg a minket érdeklő levelezőcsoport(ka)t? Erre az egyik legjobb szolgáltatás szintén egy levelezőcsoport: a new-list, mely tulajdonképpen csak egyirányú forgalmat folytat, tájékoztatja a használókat az új listacímekről. További tájékozási források a Baylor University Gopherje, a BITNET/Internet E-mail groups kereshető adatbázis vagy a Directory of Scholarly Electronic Conferences, mely az egyik legismertebb gyűjtemény világszerte. Diane Kovacs vezetésével a Kent University munkatársai működtetik. A 9. kiadásánál tartó és egyre bővülő címtár elérhető FTP-vel, Gopheren, Weben, de akár E-mailen keresztül is (gopher.usask.edu – Computing – Internet Information; <http://www.mid.net/KOVACS>).

4. USENET

Ez nem más, mint egy széles körű, hierarchikusan felépülő társalgási fórum. Megismerkedhetünk előnyeivel és hátrányaival, példákat láthatunk arra, hogy milyen témájú csoportok vannak és mi, könyvtárosok miként használhatjuk ezeket.

5. Rabberatti

A Rabberatti az egyik legnagyobb, könyvekkel (címeikkel, szerzőkkel, könyvkereskedésekkel, olvasással) foglalkozó csoport – rec.arts.books – fantázianeve. Példákat láthatunk arra, hogy milyen kérdések érkeznek leggyakrabban ide, miként használhatják a tájékoztató munkájukban a könyvtárosok a csoport közösségének tudását. Valószínűleg nem ez lesz a magyar könyvtárosok számára az elsődleges információforrás, azonban érdekes látni, hogy mi mindenre nyújt lehetőséget egy ilyen csoport tevékenysége.

6. FAQ-ok (Frequently Asked Questions)

A gyakran ismétlődő kérdések (és válaszok) gyűjteményének közzététele a hálózati kultúra egyik legfontosabb eleme. Célja, hogy megelőzze ugyanannak a kérdésnek a gyakori feltevését, hiszen az nehezebbé a hasznos információcserét a hálózaton. Elsősorban az újonnan csatlakozott tagok tájékoztatására szolgál. Általában háromféle információtypust tartalmaznak: tájékoztatást a csoportról, kérdéseket a témakörükben és útmutatót más információforrásokhoz. Hogyan találjuk meg a FAQ-okat és a USENET-en rendsze-

res időközönként megjelenő tájékoztatókat? Erre szolgál az „*.answer” hírcsoport, mely az ismétlődő tájékoztatók tárolóhelye. Ha nincs USENET hozzáférésünk, Anonymous FTP-vel, E-mail útján, Gopheren vagy Weben keresztül is elérhetők. Az utóbbira egy jó példa: Tom Fine's Internet Answers Collection (<http://www.smartpages.com/faqs/>), mely HTML formátumban kínálja a news.answers FAQ-jait.

7. Gopher és a World Wide Web (WWW)

A Gopher 1991-es megjelenése volt az első nagy lépés az Internet tömeges elterjedésében. A hierarchikusan felépülő menürendszer könnyű keresési felületet kínál a rendezett információban. A kérdésünket egyre szűkítve, a menü kínálatán haladva jutunk el a kívánt információig. Néhány évnyi tündöklés után, a World Wide Web megjelenése háttérbe szorította a Gophert.

A Word Wide Web, akárcsak a Gopher, kliens/szerver alapon működik, azonban grafikus megjelenítésre is alkalmas, így sokkal látványosabb. Szabadabb a keresés, mert a hypertext technikával összekapcsolt fájlok nyomán a linkek gazdag kínálatából a felhasználón múlik a keresés iránya. Hang, grafika és egyéb kiegészítők hozzátételével a hypertext már hypermédiává alakul. A keresésre számos böngésző program (browser) áll rendelkezésre.

Bárki, akinek kapcsolata van egy Web-szerverhez, feltehet információt a hálózatra, akár magánszemélyként is. A Web alapegysége az „oldal”, egy HTML dokumentum. Egy HTML szöveg megírása nem túl nehéz feladat, az alapok bemutatásával egy kis bátorítást is kaphatunk hozzá a könyvből.

A WWW egyre bővülő és állandó változásban levő világában a keresésnek kétféle típusa van: a téma szerinti és a kulcsszavas keresés. A téma szerinti kereséshez a különböző szakterületeken egyre újabb és újabb címgyűjteményeket találunk. Az egyik legismertebb a „WWW Virtual Library”.

A kulcsszavas keresésben használatos indexeket a „kereső pók”-oknak is hívott indexelő rendszerek állítják össze. Behálózzák az Internetet, linkről linkre haladva indexelik az információt, hatalmas kereshető adatbázist kínálva az összegyűjtött adatok alapján. Szinte bármit megtalálunk a segítségükkel a hálózaton. Az egyik leggyorsabb kereső pók a Lycos. Lehetőséget ad

egyszerű és összetett keresőkérdés megfogalmazására. Az utóbbi esetében Boole operátorokat alkalmazhatunk.

8. *Könyvtári katalógusok, adatbázisok és elektronikus könyvek az Interneten.*

Az Internet hozzáférhetővé teszi a világ különböző tájain levő könyvtárak – közkönyvtárak, egyetemi könyvtárak, szakkönyvtárak – állományát. A kulcsszavas online katalógusok kibővítik a keresés, a kölcsönzés, a tájékoztatás lehetőségeit.

Számos referenzs mű – amely lényegében egy adatbázis nyomtatott formában – az Interneten is megjelent. Ezekben a hálózaton könnyebben kereshetünk, sőt gyakran ingyenesen, mi több, elhelyezési gondjaink sem lesznek.

Egyre gyarapodik a nagy, teljes szövegű könyvgyűjtemények száma is az Interneten. Találunk ezek között irodalmi, történelmi, vallási műveket. Az első elektronikus könyvtár kezdeményezés az Egyesült Államokban a Gutenberg Projekt volt, mely 1971-ben indult útjára. Ismert gazdag gyűjteményéről a Bartleby Library (Columbia University). Noha a nyomtatott könyvek számos előnyével nem vetekedhetnek az elektronikus társaik, mégis ezeknek a gyűjteményeknek a jelentősége igen nagy. Az egyik nagy előnyük a kereshetőség. A Massachusetts Institute of Technology „The Tech” c. folyóiratának Shakespeare Home Page-en az író összes műveiben kereshetünk. Az említett folyóirat egy másik szolgáltatásaként 300 görög és római klasszikus mű angol fordítását olvashatjuk. Felbecsülhetetlen értéket

jelentenek ezek az információforrások a hálózaton, mivel nincs olyan könyvtár, amely a nyomtatott irodalom ilyen széles skáláját tudná az olvasó kezébe adni. A könyvtáros tájékoztató munkájában a nyomtatott könyvek, folyóiratok, hanghordozók, videók, CD-ROM-ok mellett helyet kell kapniuk az elektronikus szövegeknek is.*

Végül a könyv 1. függelékében témakörök szerint csoportosítva a könyvtárosok számára hasznos Web-oldalakból kapunk rövid annotációval ellátott gyűjteményt. A 2. függelékben pedig könyvlistákról, ajánló bibliográfiákról van hasonló összeállítás.

A könyv segítséget nyújthat azoknak a könyvtáraknak, amelyek az Internet bevezetése előtt állnak, talán még csak mérlegelik, hogy jelenthet-e egyáltalán többlet szolgáltatást a világot beszövő hálózathoz való hozzáférés. Akik már részesei az Internet társadalomnak, szintén találhatnak a könyvben hasznos útmutatót a lehetőségek kiaknázására. Thomsen minden alkalmazást a könyvtáros – igaz, az USA-beli könyvtárakban dolgozó könyvtáros – szemszögéből vizsgál, példákat mutatva be arra, hogy miként hasznosíthatók a mindennapi tájékoztató munkában. Említésre méltó az is, hogy az Internet rohanó világában a könyv időben kerül a kezünkbe (1996-ban jelent meg), így a tartalma nem veszített a jelentőségéből.

Halasiné Wittinghoff Judit

Hasonló magyar kezdeményezés a Magyar Elektronikus Könyvtár. (Az ismertető: H. W. J.)